

DOI: 10.22559/folklor.406

folklor/edebiyat, cilt:24, sayı:96, 2018/4

Kadın Kahramanın Yolculuğu: Hasanboğuldu Hikâyesi Örneği

The Heroine's Journey: Sampling Sabahattin Ali's Short Story *Hasanboguldu*

Aynur Naz Koçak*

Yasemin Usta Demirlikan**

*“Kadın evrenin yaratıcısıdır, evren de onun biçimi;
kadın dünyanın pınarıdır, bedeninin gerçek biçimi.”*

Saktisangama Tantra

Öz

Çalışmanın konusu olan *Hasanboğuldu* hikâyesi, Kaz Dağı Türkmen köylülerinin¹ söylencelerinde yer alan ve kökleri İran'a kadar uzanan bir İslami halk anlatısı üzerine temellendirilmiştir. Kaz Dağı'nın en ünlü anlatısı olan Sarıkız efsanesi, Kaz Dağı çevresindeki sözlü edebiyatta hâlen nefes almaktadır. Çalışmamızda incelediğimiz eş metinde (varyantta), toplum tarafından küçültücü baskıya maruz kalan kızın konu olduğu efsane, Sabahattin Ali'nin *Yeni Dünya* isimli eserinde *Hasanboğuldu* hikâyesiyle karşımıza çıkar. Hikâye anlatıcısının maceraya çağırılışını kabul etmesinin ardından kendisine yardımcı yol arkadaşı görevi verilen Yüksekoba kızı olan Hacer, anlatıcılığı efsanenin geçtiği coğrafyaya taşır. Hem Sarkız efsanesi hem de *Hasanboğuldu* hikâyesi aynı yol üzerinde seyretmektedir. Her iki kadına tutulan eril karakterlerin duygusal dışavurumlarını konu edinen hikâyede anlatılan efsane, hikâyeden daha

* Prof. Dr. YTÜ, Fen-Ed. Fak. TDE Bölümü öğr. üyesi. nurkocak@yildiz.edu.tr

** YTÜ, TDE Anabilim Dalı doktora öğrencisi. yaseminustademirlikan@gmail.com

ağır basmaktadır. Bu nedenle Sabahattin Ali'nin *Hasanboğuldu* hikâyesinde anlattığı şekliyle aslında Sarıkız efsanesini incelemekteyiz. Efsanedeki kadın kahraman olan Emine'nin yaşantılarının örüntüsü onun bütünsellik arayışıyla dokunmuştur ve bu örüntü Joseph Campbell'in kahramanın yolculuğu şemasının dişil formu olarak kabul gören ve öğrencisi Maureen Murdock tarafından oluşturulmuş olan 'Kadın Kahramanın Yolculuğu' aşamalarıyla örtüşmektedir. Yolculuğun aşamalarıyla incelenecek olan metnin sembolik alt anlamlarına da değinilmektedir.

Anahtar sözcükler: *Sabahattin Ali, Hasanboğuldu, kadın kahraman, bakire arketipi, orta kadın*

Abstract

This study is based on an islamic folk narrative dating back to Iran, that is also present in original Turkish people's narrations residing in Mount Ida. This very popular folk narrative: the Legend of Sarıkız still has an influence on today's oral literature all around Mount Ida. The variant that this study works upon focuses on a virgin who is in disfavor. This variant also forms the backbone of Sabahattin Ali's *Hasanboğuldu*, which is a short story existing in his work *Yeni Dünya*. Upon approving the narrator's quest request, Hacer who is also a Turkmen herself, takes the narrator to the land of the legend. Both the legend of Sarıkız and *Hasanboğuldu* share the same setting. The short story is built upon love of two naive young men and their eager interest in two sturdy and bold women. The legend outweighs the story in terms of the love story thus this work mainly focuses on the legend rather than the short story itself. In the legend, the heroine's life is based upon the pursue of wholism and her pattern is closely related to the steps of Maureen Murdock's, formerly a student of Joseph Campbell, 'The Heroine's Journey' viewed as the feminine form of Campbell's monomyth. The original text is to be analyzed based upon steps of Murdock's Heroine's Journey and symbolic meanings are to be examined.

Keywords: *Sabahattin Ali, Hasanboğuldu, heroine, virgin archetype, medial (or mediumistic) woman*

Giriř

Sabahattin Ali'nin *Yeni Dünya* isimli eserinin son hikâyesi olan *Hasanboğuldu*, Sarıkız efsanesinin izlerini vurgulu bir biçimde taşımaktadır. Çalışmamıza konu olan bu eserin başkahramanı, anlatıcının gölgesinden sıyrılmış, ondan daha ön plana çıkan, olağanüstülükler taşıyan ve yadırgatıcı özellikleri olan bir kadındır. Bünyesinde bulundurduğu özellikler, aşka ulaşamama ve akabinde metomorfozlaşma yolunda geçirdiği adımlar onu bir kadın kahraman konumuna taşımaktadır. Bu kahraman Maureen Murdock'ın

kadın kahraman modelinin aşamalarıyla uyumlu paralellikler taşımaktadır.² Öncelikle *Hasanboğuldu* hikâyesinin bir özeti ve hikâye şeması verilecek, akabinde kahraman yolculuğu şeması maddeleri uyarınca kahramanın yolculuğu sınıflandırılacak ve bu sınıflandırma yapılırken metinde karşılaşılan motif, kült ve sembollerin çözümlenmeleri gerçekleştirilecektir.

Kazdağı'nın Adalar Denizi'ne bakan yamaçlarında gerçekleşen yolculukta anlatıcının bir Yörük obasına çıkışı konu edinilmiştir. Anlatıcının devlet kapısında karşılaştığı ak sakallı bir dedenin daveti üzerine yola çıkılır. Zengin bitki örtüsüne sahip, bereketli tabiat içinden ulaşılan Zeytinli köyünde, anlatıcı Yörük obasının yaylalarına çıkabilmek için köy kahvehanesinin işletmecisine yol sorar. Kahvecinin verdiği cevap anlatıcının hevesini kırarak niteliktedir. Çünkü bu yolculuk oldukça zorlu bir coğrafyada, çetrefilli eşiklerin geçilmesi sonucu nihayete ermektedir:

“Yabancı adamın tek başına gideceği yer değil orası efendi. Dağlarda, ormanlarda yolunu sapıtıverirsin” (Ali, 2015, s.111).

Ne var ki anlatıcının şansı yaver gider ve o anda obaya gidecek olan bir Yörük kızına tesadüf eder. Kahvecinin davetiyle Yörük kızı anlatıcılığı obaya götürmeyi kabul eder. Oba, kahramanların bulunduğu köye nazaran daha yüksek bir noktada bulunmaktadır. Yöre sakinleri yükseklik özelliğinden ötürü bu tepeye kutsallık ve dinsellik atfetmişlerdir, Sarıkız tepesi olarak adlandırılan tepeden Sabahattin Ali eserinde şu şekilde bahseder:

“Kazdağı'nın körfeze kadar yaklaşan eteklerini sayılamayacak kadar çok, her biri bir başka renk ve biçimde, irili ufaklı dağlar ve tepeler çeviriyordu. Arkamızda Sarıkız, bu dağların en yüksek tepesi, ağaçsız başını beyaz bulutlara uzatıyordu” (Ali, 2015, s.115).

Alevi inancını benimsemiş olan Yörükler için bu tepe oldukça kutsaldır. Tırmanışa geçmeden önce bu yolculuğa çıkacak olanlar bu rituelinin gerektirdiği bazı ön hazırlıklar yaparlar.

“Türk mitolojisi ve kültüründe her yerin bir iyisi (sahibi) vardır. Tahtacı Türkmenleri yüksek tepelerdeki yatırlara büyük değer verirler. Bunları belirli mevsimlerde ziyaret ederler. Balıkesir'deki Sarıcakız Tepesi de bunlardan birisidir.” (Alptekin, 2014, s.86) “Kaz Dağı ve Sarıkız etrafında oluşmuş bazı inanışlar da dikkati çekmektedir. Bu inanışlar genellikle Alevî-Bektaşî kökenlidir. Meselâ Tahir Harimi Balcıoğlu, Tahtacı Türkmenlerin ve Alevîlerin yedi yılda bir Sarıkız'ın kabrini ziyaret ettiklerini ifade eder. Aynı yazar Alevîlerin “Kâbe”sinin burası olduğunu ve Sarıkız'ı ziyaret edenlerin ‘hacı’ olduğunu belirterek gelemeyenlerin de ‘vekil’ gönderdiklerini yazar” (Duymaz, 2001, s.96).

Sıcak bir yaz gününde anlatıcılığı ve onun yol göstericisi olacak Yörük kızı Hacer'in bu yolculuğa çıkmak için yolları keşişir. Çıkılacak yolculuğun öncesinde Yörük kızı Hacer de hacılık rituelinin gerekliliklerini yerine getiricesine sarı entarisinin eteklerini toplar ve kalın rujan ayakkabılarını çıkararak, çıplak ayaklarıyla bu yolculuğa başlar ve yolculuk süresince anlatıcının soruları karşısında suskun olmayı tercih eder.

Anlatıcı ve Yörük kızı Hacer'in Sarıkız efsanesinin izinden gittiği yol aslında efsanede anlatılan Emine ve Hasan arasında filizlenip sönen aşk, ayrılık, kavuşmama ve

dönüşümlerin meydana geldiği yerlerin içerisinde geçmektedir. Günümüzde kullanılan yer isimleri olan Deli Büvet, Sütüven ve Gök Büvet (Hasanboğuldu) kelimeleri efsaneye tanıklık etmişlerdir, onların isimlerini edinmelerinin öyküsü Yörük kızı Hacer tarafından anlatılıp anlamlandırılır. Hikâye boyunca çetin bir coğrafyada geçen yolculukta anlatıcı, Yörük kızı ile bir yol arkadaşlığı zamanı paylaşır. Bu saatler onda Hacer'e karşı bir imrenme ve estetik algısı oluşturacaktır:

“Durdu. Gözleri, etrafımızı saran manzaranın ve biraz evvel anlattığı hikâyenin içinde kaybolmuş gibi büyük ve dalgındı. Şakaklarında, tozlarla karışıp sonra kalın çizgiler halinde kuruyan terlerin izi vardı. Derin derin nefes alıyordu. Bu anda onu, etrafını saran tabiattan ayırmaya imkân yoktu. Akşamın loşluğu içinde topraktan, çiçeklerin rasından fırlayıp büyüüvermiş bir mahluk gibiydi” (Ali, 2015, s.124).

Eş bir durum bu yolu yürüyen, Sarıkız Efsanesi'nin başkahramanları olan Hasan ve Emine arasında gözlemlenir. *Hasanboğuldu* hikâyesinde karşımıza çıkan Yörük kadınları, doğanın çetin şartlarına uyum sağlayabilen karakter özelliklerine sahiptir. Bu kadınlar ‘bakire arketipi’³ özellikleri taşımakta ve sahip oldukları güçlü yapılarıyla ‘atletik feminist’⁴ özelliği göstermektedirler:

“Hasan bostanları Emine'nin heybesine doldururken:

‘Yörük kızı!’ demiş, ‘Yükün ağır oldu. Kazdağı'nın yolu çetindir, nasıl çıkacaksın?’

Emine onun yüzüne gülüvermiş de:

‘Ne sandın düz ovalı demiş, ‘Biz dağlıyız, sizin boş çıkamadığımız bayıra biz kırk okka yükü çıkarız!...’

Hasan önüne bakmış, Emine yoluna gitmiş, ama ertesi Pazar yine onun sergisine varmış” (Ali, 2015, s.116).

Anlatıcıdan -Hacer'e yansıtılmış olan estetik algısı ve imrenme imleri, aynı şekilde Sarıkız efsanesinin başkarakterleri arasında da mevcuttur, Hasan'dan- Emine'ye yansıtılmış olan beraberlik isteği Emine'nin bu çağrıya cevap vermesiyle yön bulmuştur. Fakat Hacer ve Emine, kendileriyle ilgilenen erkeklere açık olarak niyetlerini belli etmezler, bu tutum kadın karakterlerin bakire tipi arketipine örnek olmalarından kaynaklanmaktadır. Karakterlerin özellikleri listelendiğinde grupların aralarında uyum gösteren eş öğelerinin olduğu bir tablo karşımıza çıkar.⁵ Bu paralel özellikler bir yana bırakıldığında ise tek arketipe örnek olan iki kadından Hacer, Sarıkız efsanesindeki Emine'ye imrenir ve kendi etnik kökeninden gelen bu kadını yolculuk boyunca yüceltecek şekilde onun müstesna hatırasını anar. Hacer, Sabahattin Ali'nin *Hasanboğuldu* hikayesini de Emine'ye öykünen bir koşma ile bitirir. Bu koşma aynı zamanda kadın kahraman olan Emine'nin yolculuğunun küçültülmüş ve sadeleştirilmiş halini yansıtır. Bu durumda Hacer'in, Emine'nin efsanesini anması, aynı zamanda bu efsanenin oluşturulduğu çevreyi, bitkileri, mühim kimselerin yaşantılarını, birlikte sezgilerle algılanan düşsel tecrübeleri anmaktır. Joseph Campbell bu durumun coğrafi ve sosyal açıdan mitleri koşullandırdığını savunmaktadır (Campbell, 1988, s.12). Sarıkız efsanesinin oluşumu bulunduğu yörenin koşullarına bağlıdır. Zorlu bir coğrafyanın doğurduğu bu efsanede kişinin etnik kökeni, atalarının çocukları üzerinde kurduğu psikolojik baskılar, bu baskılar neticesinde meydana gelen ötekileşme ve kendi içine çekilme, evlilik müessesinde kabul görmüş sosyal kodların

kırılmasına olanak sağlamıştır. Yetişmekte olan yeni bireylerin bu aşamalardan geçişleri psikolojik açıdan kolaylaşmıştır. Bu efsane bulunduğu yörede anlatılagelmekte olup, evlilikler açısından geleneksel sosyal yapıyı biçimlendirmiştir.

1. Kadın kahramanın yolculuğu

Kadın kahramanın yolculuğu, kadının eril dünyada kendini kanıtlama yolculuğunu anlatır. Bu zorlu görev onun ruhunun karanlık derinliğini keşfetmesini, kadın ruhunda barındırdığı erkeksi özelliklere bir son vermesini, ayrışan dişinin ruhunun tedavi sürecini ve bir tanrıçaya dönüşmesini konu edinir. Maureen Murdock, eserinin Joseph Campbell'ın bir 'monomit' ⁶ olarak tanımladığı "Kahramanın Yolculuğu" şemasının dişil versiyonunu yansıttığını belirtmektedir: "Kahramanın yolculuğu, dünyanın birçok yerinde oluşturulmuş mit ve masallarda belirmiş olan bireyin ruhunu arama yolculuğudur aslında. Fakat bu arayış motifi ne yazık ki kadın kahraman arketipine dair bir söylemde bulunmamaktadır. Murdock'a göre çağımızın kadınında ve mensubu olduğu kültürünün derinliklerinde yatan 'acı'yı tedavi etmeyi amaçlayan bu yolculuk, kadın kahramanın yolculuğudur. Campbell, Murdock ile yaptığı bir söyleşide Murdock'ın bu sözlerine şu şekilde yanıt verir : *"Kadının yolculuğuna gerek yoktur. Tüm mitolojik geleneğe bakıldığında kadın aslında hep oradadır; varlık göstermektedir. Tüm yapması gereken tüm insanların ona ulaşma isteğinin farkına varmasıdır"* (Murdock, 2017, erişim: 25.04.2017) Murdock'a göre mitik düşünüşte eril ve dişil kahramanın aydınlanma arayışı mevcuttur fakat dişil kahramanın psikolojik açıdan bakıldığında yolculuğu erilinkinden farklı aşamalardan oluşmaktadır. *Hasanboğuldu* hikâyesinde başkahramanın imrenerek hikâyesini dinlediği Türkmen kızı Emine'nin acısı ve ruhsal dönüşümü, Maureen Murdock'ın 'Kadın Kahramanın Yolculuğu' aşamalarıyla uyum göstermektedir. Sert ve ulaşılmaz tabiatlı vahşi kadın arketipine örnek gösterilen Emine'nin, yaşadığı kültürün onamadığı bir erkek ile birlikteliği, Murdock'ın aşamalarıyla erginlenir; eril ve dişinin ruhsal anlamda bütünleşmesi ile sona erer.

1.1. Dişi değerlerden ayrışma

Kadın kahramanın yolculuğu dişil öğelerden ayrışma ile başlar. Bu minvalde kahramanın amacı yaşadığı yöredeki insanlara kanıtlama ve eril kültür nezninde başarı kazanmaktır (Murdock, 1990, s.4-11). Yüksekobalı Emine, Sabahattin Ali'nin yine Yörük kızı olan kadın anlatıcısının çevresinde fiziki gücü ve doğaya karşı geliştirdiği mukavemetiyle ile tanınan çalışkan bir kızdır. Bu özellikleriyle kendini yaşadığı çevreye kanıtlamış, alışılmış kentli kadın formundan ayrılmıştır:

"Danaları, inekleri, boynuzundan tutunca şu yana savuruverirmiş. Bu geldiğimiz yolu iki saatte iner, üç saatte çıkarmış" (Ali, 2017, s.116).

1.2. Eril ile özdeşleşme

Bu aşama, bireyin iç yolculuğuyla ilintili değildir, aksine dış dünya ile uyumu konu alır. Birey bu aşamada, kendinin daha üstün bir güç tarafından yönetilebilmesine boyun eğmeyi kabul eder. Dişi, gücü elinde bulunduran babasıyla özdeşleşir. Ataerkil bir toplumda mükemmeliyete ulaşabilmek için insanüstü sarfedilen çaba aslında bireyin ba-

basının kodlarına uyumlu yaşaması anlamına gelmektedir. Dışı kahraman, bu noktada özdeşleştiği babasının düşünce sistemi ve bilinciyle konuşmaya başlar. Kadın bedeninin gerçeği öğrenmesini baskılayan eril dürtü onun düşüncelerine müdahale eder, iç sesini bastırır ve arzularını geri çevirmesine yol açar. İç huzurunun dış kaynakların mutluluğu için çalıştığını keşfeden birey ise bu aşamadan sonra sorgulamaya başlar.

Hasanboğuldu hikâyesinin üzerine temellendirildiği Sarıkız efsanesinin başkahramanı olan Emine, pazar yerinde bahçıvan Hasan'la karşılaşmasının üzerine ona gülüverir ve onu gönlüne koyar. Zaman geçtikçe buluşup görüşen iki genç vuslata adım atmak ister. Ne yazık ki Emine bir Yörük kızıdır ve Yörükler Yüksekoba'dan düz ovaya gelin vermezler. Bu durum onun bilincine babası ve ailesinin ataerkil bireyleri tarafından işlenmiştir.

“Anamla, babamla danıştım; onlar da emmilerimle danıştılar. Ovalıya varanın, ovalıdan kız alanı olduğunu gören yok” (Ali, 2017, s.120).

Yer yer Emine'nin değil; eril bir heyetin sesi onun düşüncelerine tercüman olur ve Emine sevdiği oğlana sert çıkışlarda bulunur:

“Yörük kızı dağdan köye, çadırdan eve inmemeli” (Ali, 2017, s.118).

“Aşk ve baştan çıkarma, tanrıça mitolojisine egemendir, çünkü olgun kadın, yüreğinin atışını değiştiren tatlı ve büyümlü duyguların tükenmez kaynağıdır. Aşık arketipinin ortaya çıkmasına yol açan, erkek ile kadının karşılaşmasıyla oluşan bu simyasal tepkimedir. Bakire kadın, toplumun ve âdetlerin dayattıklarını umursamadan, varoluşun ona sunduğu armağanları korkmadan almaya her zaman hazırdır” (Dunn, 1990: 40-60). Emine de kalbinin çarpıntılarını neden olan gerçeğe eril baskıdan uzaklaşabildiği sıralarda yer yer yüzünü dönmüştür. Arzuları açığa çıkmıştır:

“Anamla, babamla danıştım; onlar da emmilerimle danıştılar. Ovalıya varanın, ovalıdan kız alanı olduğunu gören yok. Deli kız, deli kız! Dediler. Yüksekoba'da gönlünü verecek yiğit mi bulamadın?” (Ali, 2017, s.120). Artık kendi gerçeğini keşfetmiş olan kadın, ataerkil baskının ağırlığından sıyrılacak ve kendi mantıksal bilincinin doğrularını kovalayacaktır. Bu noktada bakire arketipi açığa çıkar. Bakire tanrıça arketipi, “bir dağ gölünün mavi derinlikleri gibi derin bir sezgiye sahiptir ve bir karara vardığı zaman eyleme geçmekte asla tereddüt etmez” (Dunn, 1990, s.66). Emine de ailesinin onaylamadığını önceden bilmesine rağmen bu durumu annesine ve babasına hatta ailenin diğer erkek büyüklerine açar, çünkü o artık ‘karar vermiştir’ ve artık geri dönüşü yoktur. Bu olgunun göstergesi olarak, Emine belirttiğimiz üç bakire tanrıça arketipinden Artemis'e örnek gösterilebilir. “Artemis, bakire arketipinin yönettiği kadının kendi hayatının seyri konusunda net bir görüşünün olduğu fikrini temsil eder” (Bolen, 2004, s.16). Amaç yönetimini ve mantıksal düşüncüyü idealize etmiş olan bu tanrıçanın etkisi Emine'nin aldığı kararlara da yansımaktadır. Bu tanrıçaya doğuştan gelen sezgisel bir bilgelik bağışlanmıştır, Emine de sezgilerinde kendi gerçeğine yönelmektedir ne var ki bu kararlar toplumsal şartlanmaya ters düşmektedir, bu durum Emine'nin bir sonraki aşamaya geçmesine yol açacaktır. Emine'nin aşması gereken engeller oluşmuştur.

1.3. Kahramanın karşılaştığı engel ve güçlükler

Hasanboğuldu hikâyesinde kadın anlatıcı Hacer, Emine'nin (efsane geçeni adıyla

Sarıkız) dönüşümüne olanak sağlamış aşamaları yolculuğa çıktığı kişiye anlatmaktadır. Bu efsane anlatısı, *Hasanboğuldu*'nun da yazıldığı coğrafyada geçmektedir. Çalışmamıza konu olan Sarıkız Efsanesi Kaz Dağı'nın Türkmen köylülerinin söylencelerinde yer alan bir halk hikâyesidir. Çalışmamızda incelediğimiz varyant, baba ve kız ilişkisinde toplum tarafından küçültücü hakarete uğramış kızın konu olduğu halk anlatısıdır. ⁷ Dipnotta belirtilen varyantın a ve b maddeleri *Hasanboğuldu*'nun da anlatı iskeletinde mevcuttur. Bu varyantı seçme nedenimiz baba figürünün 'tasvip etmeme' tutumunu inceleyecek oluşumuzdan kaynaklanmaktadır. Sınamalar silsilesiyle yüz yüze gelecek olan kadın kahramanın bu yola sokulmasının nedeni dış kaynaktan: ataerkil yapının dışı karakterler üzerine kurduğu baskıdan gelmektedir. Bu nedenle onun toplumun sosyal kodlarına uyumsuzluk gösterdiği düşünülen, Hasan ile birlikteliği tasvip edilmemektedir. Bu durum kadın kahramanın rekabet ortamı yaratmasına mahal verecektir. Emine, hedefine ulaşmayı istemektedir fakat ailesinin onayı onun için son derece önem taşımaktadır. "Bir Artemis kadını için rekabet, hedefe ulaşmak ve tartışmasız olarak ailesinin onayı son derece ön plandadır. Artemis kadını, ailesinin onay vermediği bir karar almak istediğinde ikileme düşer" (Bolen, 2004, s.54-55). Birbirlerine danışmaları sonucu bir karara varan aile, damat adayının sınanmasında karar kılar:

"Bir sına bakalım, senin yiğidin Kazdağı'ndaki Yörük Emine'ye er olacak adam mı?" (Ali, 2017, s.120).

"Yaşam sırasında ikilem anları ortaya çıkar: Bazı kompleksler bireye, başkaları karşısında fiziksel aşağılık duygusu aşılabilir; yorgunluk, zorlanma, herhangi bir yara, kimi zaman bir eyleme geçme iradesiyle onu hayata geçirememenin getirdiği çelişki: Bir engele takılma durumu gibi" (Breton, 2010, s.19). Emine ailesinin desteğini onların güç verecek sözlerinden alamamış, çelişkiye düşmüş ve kendi içerisinde saygınlığını sorgulamaya başlamıştır. Kahramanın önüne çıkan ilk engel budur ve bu engel onun iç dünyasında bir savaş başlatmasına sebebiyet verecektir.

Kadın kahramanın karşısındaki ikinci engel sınavacağı zayıf karakterin sınavını geçmesidir. Şayet ki sınanan karakter başarırsa Emine de hedefine ulaşacak sevdiği kişiye kavuşabilecektir.

Emine, Hasan'ı sınamak için "kırk has okka tuz" alır ve bunu bir çuvala koyar. Eğer ki Hasan bu çuvalı Yüksekoba'ya yani Emine'nin ve ailesinin olduğu yere çıkarabilirse başarıya ulaşacak ve iki sevgili birbirine kavuşabilecektir.

Kırk rakamı, Annemarie Schimmel'in *Sayıların Gizemi* isimli eserinde belirtildiği şekliyle "hazırlanma sayısıdır" (s. 31) bu nedenle efsanede ve hikâyede kullanımı bir tesadüf değildir, kahraman sınavacağı kişiyi bu sayıyı kullanarak sınavına hazırlık aşamasına geçirir. Bu söylemde 'tuz' ise antik dönemlere değin yaşayan bir tarihçeye sahiptir. Mısırlılarda doğum sıvısı olarak nitelendirilen salamura da yeniden doğacağı düşünülen mumyalar korunur, tuzun bir annenin yenileyici kanına yakın bir tat barındırdığı düşünülür, bu nedenle tuz anne kanı ve doğum ile ilişkilendirilen bir sembol halini almıştır.⁸ Tuz saydığımız sembolik özellikleriyle bir terazinin iki kefesinin arasında bir denge sağlayıcıdır: kahramanın sınavdığı karakter de tuz ile sınamayı başarıyla aşarak ya yeniden doğacak ve bu haliyle Yörük obasındaki emmilere kendini kabul ettirecek ya da manevi veya maddi formda ölüm aşamasına geçiş yapacaktır. Hasan, Emine'nin söylemi üzerine

çuvalı sırtlar fakat Beyobası'nı geçerlerken Hasan'dan terler boşandığını gören Emine onun başaramayacağını sezer. Hasan, Emine'nin kendisine zulüm ettiği düşüncesiyle ondan aman diler ve bir soluk almak ister, bu aşamada ilk başarısız sınanma eylemi gerçekleşir. Sözünde durup dinlemenin olmadığını hatırlatan ve hedefinden şaşmayan Emine, Hasan'a ilerlemesi için güç vermeye çalışmaktadır. Fakat zayıf karakterli ve narin yapılı olan Hasan bu sefer kararını değiştirir:

“Emine, zalım anana babana uyup beni çok ağır sınadın! Bu kadarı yeter, hadi köye dönelim!” (Ali, 2017, s.121) bu sözlerle Hasan ikinci sınanmasında da başarısız olmuştur, yine de gayretlenir ve yürümeye devam eder, Gökbüvet adı verilen yere geldiğinde altında bulunduğu tuz çuvalının ağırlığına artık dayanamayan Hasan'ın dizleri bükülür ve üçüncü sınama eylemi de başarısızlıkla sonuçlanmış olur ve Hasan boğulur. Önceleri Gökbüvet adıyla anılan bu yerin adı da bu olay sonrasında ‘Hasanboğuldu’ ile değiştirilir. Hasan'ın başarısızlıklarından ötürü Emine de ailesinin nezinde başarısız olmuştur ve ataerkil düzenin yerleştiği toplumsal kurallara riayet edilmesi gerekliliği yeniden açığa çıkmıştır. Aslında atletik feministlikle ilişkilendirdiğimiz bu kadın aynı zamanda bir radikal feminist savaşı da vermiştir. Emine, savaşını atalarına yani radikal feministlerin antik dönemdeki ataerkil tanrılarına denk düşen karakterlere karşı verir. Onun amacı egaliter toplumu yani sosyal eşitliği yakalamak, ataerkil normları kırarak radikal ve atletik feminist yapısına yaşam alanı açmak ve yapacağı evlilikle bunu genişletmektir, ne yazık ki Hasan'ın aldığı başarısızlıkla dolaylı yoldan Emine de atalarına ve kendine karşı verdiği bu savaşı kaybetmiş olur.

1.4. Asılsız başarı ile karşılaşma

Sınama evrelerini başarısızlıkla sonlandıran Hasan'ın taşıyamadığı kırk okkalık tuz çuvalını yüklenen Emine, bu tuz çuvalını dört saatlik bir yükselişle anne babasının yaşadığı yer olan Yüksekoba'ya çıkarır. Emine, Hasan'ın geçemediği bu sınavı vermiştir. Fakat Hasan'sız çıktığı bu yolculuk onun aslı olmayan bir başarıya erdiğinin göstergesidir:

“Emine bir yerde durup soluk almadan, bir kere dönüp ardına bakmadan kırk okka tuzla obaya varmış. Anası babası onu görünce her şeyleri anlamışlar” (Ali, 2017, s.121). Bu eşik, Emine'de bir ruhsal uyanışa yol açacak, yeni ve karanlık bir yaşam evresine geçmesine neden olacaktır.

1.5. Ruhsal çoraklık: Ölüm

Hasan'ın 40 okkalık tuz çuvalını taşıyamaması sonucundaki muvaffakiyetsizlik, Emine'nin ailesine ve mensubu olduğu Türkmen kökenli emmilerine karşı küçük düşmesine ve dolayısıyla kendisinin de başarısızlığına yol açar. Bu durumda Emine “kızgınlıkla kendini geri çeker ve içe dönük davranışlar sergiler” (Bolen, 2004, s.54-55.) Bu noktada kadın kahraman, kendi içinde bir düşüş yaşar ve ruhunun karanlık derinlerine iner. Bu, kendini parçalama ve yok etme sürecidir. Düşüş beraberinde üzüntüyü getirir, kara bir keder kahramanın üzerine çöker ve kahraman kararlılık özelliğini yitirir, kahramanın sabit tutumu yerini karmaşık bir ruh haline bırakır. Bir kimseyi bu tarz bir düşüşe zorlayan etmenler arasında evden ayrılış/kopuş, aileden ayrılış/kopuş, kahramanın çocuğunun ya da bir yakınının ölümü, kimlik kaybı, yaşlılık ve mensubu olduğu topluluktan

atılma/kopuş gibi nedenler bulunmaktadır. Bu düşünüş haftalar, aylar hatta yıllar alabilir çünkü kadın kahraman yalnızca yitirdiği fiziki parçaları aramamaktadır, aynı zamanda ruhunun yitirdiği maneviyatı da yerine koymaya çalışmaktadır.⁹ Emine, Artemis ve Apollo anlatısında olduğu gibi eril karşıtı ile bütünleşme amacı taşımaktadır, ne yazık ki ehlileşmiş eril karakteri temsil eden Hasan, Emine'nin sınavından geçememiş, sınama aşamasında ona başarısızlığı tattırmıştır. Bu başarısızlık hem fiziki anlamda bir kopuşu getirmiş, hem de ruhsal anlamda kadın karakteri bir çöküntüye uğratmıştır.

1.6. İnisiasyon ve tanrıça mertebesine intikal

“Mitolojik simgecilik genellikle akılcı anlayışın ötesindedir; duygularımızı bir psikolojik patlamayla harekete geçiren kavramları temsil eder. Tarif edilemez olanı tarif edebilmek için sık sık simgesel bir dile başvuruyor olmamız, insanoğlunun simgesel bir mitoloji yaratmaya yönelik bilinçdışı eğiliminin bir gölgesidir” (Mascetti, 1990, s.15). İnisiasyon ve tanrıça mertebesine intikal, Sümer mitolojisinde İnanna ve Ereşkigal mitinin basamaklarıyla örtüşmektedir. Emine, Hasan'ı Gök Büvet'te terkedişinin sonrasında ruhsal bir çöküntü yaşar, akabinde ise ruhunun derinliklerine basamaklarla iniş yaşayacaktır. Emine ise bu dönüşümü psikolojik açıdan yaşar. “Bütün kadınların özünde, yirminci yüzyılın ilk yarısında yaşayan bir Jungcu bir analist olan Toni Wolffe'nin ‘orta kadın’ olarak bahsettiği bir terim mevcuttur. “Orta kadın, uzlaşımınla gerçeklikle mistik bilinçdışı arasında durur ve bunlar arasında aracılık yapar. Orta kadın, iki ya da daha fazla değer ya da fikir arasında taşıyıcı ve alıcıdır. Yeni fikirleri hayata getiren, eski fikirleri yenilerle değiştiren, akılcı dünya ile düşsel dünya arasında tercüme yapan odur. Şeyleri ‘iştir’, ‘bilir’ ve daha sonra ne gelmesi gerektiğini ‘hisseder”” (Estes, C. P., 2013: 324). Emine, Hasan'ın ardından ruhsal bir uyanış yaşar ve eril karşıtı olan Hasan'ı aramaya başlar, bu arayış aslında Gök Büvet'te boğulan Hasan'a yapılan bir çağrıdır. Bulunduğu yere iki saatlik mesafede olan Gök Büvet'ten sesler aldığını belirten Emine artık hem algılanan dünyada hem de tinsel boyutta nefes almaktadır.¹⁰ Bu nedenle kaybı yüzünden geçirdiği çöküntü sonrası o bir ‘orta kadın’a dönüşmüştür:

“Duydunuz mu? Hasan beni çağırıyor!” demiş.

Anası babası sormuşlar:

‘Hasan’ı nerde bıraktın?’

‘Gök Büvet’in orda!’

‘Kız sen deli mi oldun? İki saatlik yerden buraya ses gelir mi?’” (Ali, 2017: 122).

1.7. Dişi ile yeniden birleşime özlem duyma

Kadın kahramanın yolculuğundaki bu basamakta, kahraman kendi tinselliğinin daha da derinlerine inebilmek için kutsal bir dişi ile bağıntı kurmaya çalışır. Bu kutsal dişi bir tanrıça olabileceği gibi kadın kahramanın annesi de olabilir. Bu basamakta kahraman genellikle kutsiyet atfettiği dişiden ayrılmasından ötürü derin keder duymaktadır, sezgi, bilgelik ve yaratıcılık yetilerini de geri kazanmaya çalışmaktadır. Bu basamakta Emine'nin sergilediği tutumlar onun annesine olan yakınlığını ortaya koymaktadır. Emine tinsel derinliğini artırmış, artık yalnızca yitirdiği Hasan'ı düşünür olmuştur. Hasan'ın ölümüne rağmen ondan sesler duyduğunu sezgileyen kadın kahraman bu basamakta, bir

dişi ile birleşime değil; tablo 1 de bahsedilen Artemis ve Apollo örneğinde olduğu gibi erdışı ile birleşmeye çalışmaktadır. Bu birleşimi anlayabilecek kimse ise Emine'nin annesidir, bu nedenle Emine yakarışlarının hemen yanibaşında annesi yer almakta, onu teskin etmeye ve anlamaya çalışmaktadır.

1.8. İncinmiş dışının tedavisi

“Acı hiç kuşkusuz insanın ölümle birlikte en güçlü biçimde paylaştığı deneyimdir” (Breton, 2010, s.19). Bu basamakta Emine tattığı acının etkisiyle baskıladığı arzularını ve edindiği yeni amacı ortaya çıkartır, artık yaşadığı sosyal çevrenin baskısı onu engellemekte, düşüncelerine ket vuramamaktadır. Onun Hasan'ı ardı sıra yüzünü doğaya döndürmüş olan haykırışları dağlar taşlar arasında yankı bulmaktadır:

“‘Hasanım! Ses ver de yanına varayım!’ diye bağırmağa başlamış. Her defasında dağlar taşlar ses verir. ‘Emine, ben senin ardından gelemedim, sen benim ardımdan geleceksin!’ dermiş” (Ali, 2017, s.122).

Bu yakarışlar, Emine'nin Hasan ile arzuladığı beraberliğin bastırılmış sesidir ve doğada yankı buldukça Emine'nin sağlığında gözardı ettiği duyguları açığa çıkarmakta ve onda ruhsal bir hafifleme yaratmaktadır. Artık Emine gerçeğine nail olabilmıştır, onunla bütünleşebilmiştir ve en önemlisi ataerkil bir düzende kendi otoritesini ilan edebilmiştir fakat; o artık bilincini tanımakta zorlanmaktadır ve varlığını kendisine dayatan bedeninin sınırları içine hapsolmüştür. “*Kafka'nın 'insan bedeninin korkunç sınırları'* dediği de budur belki” (Breton, 2010, s.20). Bu acı eşiği Emine'de yeni bir dönüşüm başlatacak, onu yaşamın yeni bir boyutuna taşıyacaktır. Bu dönüşüm metafizik boyutta gerçekleşecek ve onun maddi alemle ilişkisini altüst edecektir.

1.9. Eril ile dışının bütünleşmesi

Kadın kahramanın yolculuğundaki son aşama eril ve dışının ‘**kutsal evliliği**’ adı verilen ‘**hieros gamos**’¹¹ tur. Kadın, bu aşamada gerçek doğasının özüne döner ve kendini olduğu biçimde kabullenir, bu bir tanınırlık teşhisidir, aslında hep derinde olan ve orada durana ulaşmıştır. Ne var ki dış dünyadaki problemler ve çatışmalar mevcudiyetini sürdürmekte, acılar katmerlenmeye devam etmektedir. Kahraman, bu unsurlardan sıyrıldığında yeni bir hayatın kapılarını aralar.¹² Emine'nin Hasan ile birleşme arzusu, mensubu olduğu sosyal çevrenin normlarına bir başkaldırı niteliği taşımaktadır, kahraman eşikleri geçişle engelleri kendi içinde aşmış ve arketipinin getirdiği ülkücü kararlılıkla amacına ulaşmıştır. Erili ile bütünleşme amacı yolunda ilerleyen dişi, acısını tanımlamış, yaralarını sarmış ve kendini artık azat etmiştir. Geline aşamada eril ile birleşimi önünde bir engel kalmamıştır. Kahramanın yolculuğunu tamamlayabilmesi için son eşiği de aşması gerekmektedir. Fakat maddi dünyada bunu gerçekleştirebilmesi mümkün olmadığından, metafizik alemde vuslata ereceklerdir. Mircea Eliade, *The Sacred and The Profane* (1987) isimli yapıtında “evlilikler üç düzlemde değerlendirilir: bireysel, sosyal ve kozmik.” Emine'nin de Hasan ile bütünleşmesi kozmik düzlemde gerçekleşecektir ve kendisi buna yürekten inanmaktadır:

“Hasan bana yine seslendi; bugün beni Gök Büvet'te bekleyecek. Bu sefer sağlam kavilleştik, gayri kavuşacağız!” (Ali, 2017, s.122).

Hacer'in anlattığı efsanenin versiyonu kahramanın karşılaştığı engel ve güçlükler isimli bölümümüzde bahsettiğimiz varyanttan farklı bir sona sahiptir. “Belirli yer, şahıs ve olaylara bağlı olarak anlatılan efsanelerin en önemli özelliklerinden biri inandırıcı olmalarıdır. Bu inandırıcılık özellikleri dolayısıyla efsaneler, teşekkül ettikleri coğrafyanın kültürel yapısı üzerinde de etkili olmuş ve hâlâ da olmaktadır. Hatta bazı yerler etrafında bir “kült” teessüs etmiş ve efsaneler de bu kült içerisinde yer almışlardır (Duymaz, 2001: 89). Hacer'in anlatısında Emine'nin eril karakteri ile birleşimi sonucunda efsanenin anlatıldığı coğrafyada ağaç kültü doğmuş ve Emine de bu kült beraberinde anılır olmuştur. Emine, Hasan'ın boğulduğu Gök Büvet'in yanındaki koca çınara kendini asmış, ve metafizik düzlemde erili ile birleşimini gerçekleştirmiştir. Hacer'in sözleriyle Emine ve Hasan'ın “kutsal evliliği” artık gerçekleşmiştir: “İşte Gök Büvet'e o zamandan beri Hasanboğuldu diyorlar; koca çınara da *Emine çınarı derler*” (Ali, 2017, s.123). Emine çınarı olarak adlandırılan bu çınara kutsiyet atfedilir. Bu durumun manasını Jean Paul Roux, *Türklerin ve Moğolların Eski Dini* (1994) isimli eserinde şu şekilde açıklar:

“Göçebe hayvan yetiştiricileri ve çok sayıda yerleşik topluluklarda, kayın ağacını, ardıc ağacını, mersin ağacını, dağ selvisini, çınarı, çok eski ve çok büyük ağaçları, “güçlü” anlamında olarak koca “yaşlı” şeklinde adlandırılan bodur ağaçları kutlu sayarlardı. Onların yanına tavafa gidilir, etraflarında dönülür, kümeler oluşturulur, çoğu kez hastalıkları temsilen kumaş parçalan bağlanarak veya çivilenerek sağlık temennilerinde bulunurdu. Onlar kutsal, evliya, yatır addedilir ve kesilmezdi” (Roux, 1994, s.144).

Ormancılık faaliyetleri dolayısıyla dönemin padişahı Fatih Sultan Mehmet tarafından dağlık ve ormanlık bölgelere yerleştirilen (Toroslar ve Ege dağları) Tahtacı Türkmenleri'nin günlük yaşayışlarında ağaç ve kadın çok önemli bir öneme sahiptir. Emine'nin kozmik evliliği neticesinde yanında öldüğü çınara onun iyeliğini vermişler bu görkemli ve kutlu ağacı günlük inanışlarında kutsal bir sembole dönüştürmüşlerdir.

Sonuç

Çalışmamızda incelediğimiz varyantta, baba ve kız ilişkisinde toplum tarafından küçültücü baskıya maruz kalan kızın konu olduğu halk anlatısı, Sabahattin Ali'nin *Yeni Dünya* isimli eserinde *Hasanboğuldu* hikâyesiyle karşımıza çıkmıştır. Bu incelemede, Sarıkız efsanesindeki kadın kahraman olan Emine'nin yaşantılarının örüntüsü onun bütünsellik arayışıyla dokunmuştur ve bu örüntü Joseph Campbell'in ‘monomit’i yani kahramanın yolculuğu şemasının dişil formu olarak kabul gören ve öğrencisi Maureen Murdock tarafından oluşturulmuş olan ‘Kadın Kahramanın Yolculuğu’ aşamalarıyla örtüşmektedir. Çalışmamızda bu aşamalar sırasıyla incelenmiştir. Kadın kahramanın yolculuğu dişil öğelerden ayrışma ile başlar. Emine, doğduğu coğrafyanın normlarına uyan fakat kentli kadın algısının uzağına düşen zorlu bir kadın tipidir. Onun amacı kendini tabiatında varlıklara kanıtlama ve mensubu olduğu eril kültür nezninde başarı kazanıp varlığını ataerkil “emmilerine” onaylatmaktır. İkinci aşamada dişi, gücü elinde bulunduran babasıyla özdeşleşir. Ataerkil bir toplumda mükemmeliyete ulaşabilmek için insanüstü sarfedilen çaba aslında bireyin babasının kodlarına uyumlu yaşaması anlamına gelmektedir. Dişi kahraman kendine edindiği amacı sonrasında iç huzurunun dış kaynakların mutluluğu için çalıştığını keşfedecektir ve bu aşamadan sonra kendi içinde

sorgulamalara gider. Emine'nin Hasan ile birlikteliğinin yaşadığı toplumun sosyal kodlarına uyumsuzluk gösterdiği düşünülmektedir; bu nedenle tasvip edilmez. Bu durum kadın kahramanın önüne engeller çıkartır. Kahraman bu eşikte sınamalar silsilesinden geçer. Sınanma evrelerinin başarısızlıkla sonlanması üzerine kadın kahraman ruhsal bir çöküntü yaşar ve ardından bir inisiyasyon evresi geçirir. Metafizik alemle bütünleşme emelinde olan Emine tinselleşir ve yalnızca yitirdiği Hasan'ı düşünür. Emine, Hasan'ı kaybedişinin ardısıra yüzünü doğaya döndürür. Onun haykırışları dağlar taşlar arasında yankı bulmaktadır. Bu yakarışlar, Emine'nin Hasan ile arzuladığı beraberliğin bastırılmış sesidir. Bu acı eşiği Emine'de yeni bir dönüşüm başlatacak, onu yaşamın yeni bir boyutuna taşıyacaktır. Kadın kahramanımız Emine, bu aşamada gerçek doğasının özüne döner ve kendini olduğu biçimde kabullenir, bu bir tanınırlık teşhisidir, aslında hep derinde olan ve orada durana ulaşmıştır. Kahraman, eşikleri geçişyle engelleri kendi içinde aşmış ve arketipinin getirdiği ülkücü kararlılıkla amacına ulaşmıştır. Erili ile bütünleşme amacı yolunda ilerleyen dişi, acısını tanımlamış, yaralarını sarmış ve kendini artık azat etmiştir. Kahramanın yolculuğunu tamamlayabilmesi için son eşiği de aşması gerekmektedir. Fakat maddi dünyada bunu gerçekleştirebilmesi mümkün olmadığıdan, metafizik alemde emeli nihayete ermiştir, bu model bir birleşim ile Emine ve Hasan'ın kozmik evliliği gerçekleşir. "Mitolojinin en önemli ve ilksel faydası, bir kimsenin düşüncesini ve kalbini tüm varlıkların bütünsel harikalarına açmasıdır. İkincil fayda ise kozmolojiktir: evrenin ve doğanın temasını temsil eder. Bu iki fayda hem gözle algılanabilir hem de zihinle kavranabilir" (Campbell, 1988, s.18). Kadın kahramanımız olan Emine kalbinin dürtülerini acı ve erginlenme eşiklerinden geçirmesinin sonunda doğa ve evren ile bütünleşmiş, evrenseli temsil eden kozmik bir varlığa dönüşmüştür.

Notlar

- 1 "Yunan mitolojisinde İda adıyla Troya bölgesinde yer alan Kaz Dağı ve çevresi, Anadolu'nun Türkleşmesi ve Müslümanlaşmasına paralel olarak Türk aşiretlerinin iskân bölgelerinden biri olmuştur. Bu bölgede Tahtacı Türkmenlerinin iskânı ise Fatih devrine uzanmaktadır. Fatih Sultan Mehmet'in Midilli adasının fethi için gerekli olan gemilerin yapımında kendilerinden faydalanmak gayesiyle Adana civarından getirdiği bu Türkmen aşiretine kerestecilikten anladıkları için Tahtacı dendiği rivayet edilmektedir. Nitekim Kaz Dağı'nın gümr ormanlarından faydalanarak yaptıkları gemilerle Tahtacı Türkmenlerin Midilli'nin fethinde önemli katkıları olmuştur. Daha sonra ise Ahmet Vefik Paşa'nın da bu bölgeye Türkmen iskânında bulunduğu ve bilhassa Kaz Dağı eteklerindeki köylerin bu iskândan sonra oluştuğu bilinmektedir" (Duymaz, 2001, s.89).
- 2 Kadın kahramanın dişiden ayrılış ile başlayan sınama eşikleri erili ve dişinin bütünleşmesi ile sona erer. Kahraman bu basamaklar süresince engel ve güçlüklerle karşılaşacak, asılsız başarılar elde edecek, ruhsal bir çoraklığa sürüklenecek, inisiyasyonlar geçirecek, incinecek ve sağaltılıp erili ile bütünleşecektir. Daha geniş bilgi için bknz: Murdock, s.1990.
- 3 "Kadın psikolojisinin yapısı, mitoloji bağlamında tahayyül edebileceğimizden çok daha önemlidir. Kişisel bilinçdışına kaydedilen kişisel tecrübelerin dışında, kolektif bilinçdışında depolanan, hayata karşı doğuştan getirilmiş bir dizi yanıt vardır. Bunlar hemen her bireyde aşağı yukarı aynı olan davranış tarzlarıdır. Kolektif bilinçdışının içeriklerine "arketip" denir." (Dunn, 2000, s.27) Bakire tanrıçalar özgürlüğün ve bireysel yeterliliğin timsalidir. Bu tanrıçalar aşka düşmez ve hedeflerinden sapmaz. Arketipler açısından bakire tanrıçalar, kadındaki otonomi gerekliliğinin yansımasıdır. Herbiri farklı karaktere

ristik özelliklere sahip fakat ortak özellikleri bağımsızlık, ve kadın psikolojisinde bağlanmayan tarafla kimliklendirilen üç bakire tanrıça: Artemis, Athena ve Hestia bir erkek tarafından fizyolojik ve manevi anlamda sahiplenilmeye izin vermezler. Üç bakire tanrıçadan, bilgeliğin tanrıçası olan Athena savaşa erkeğin eşi ya da rütbece üstünü olarak katılır. Fakat diğer bir bakire tanrıça olan Artemis bu özellikleri göstermez. O, bir grup orman veya su perisi beraberinde hareket eden, dağlar, ormanlar ve akın halide coşkuyla kükreyen akarsularla ilişkilendirilir. Vahşi bir coğrafyada hareket eden bu varlıklar bir kadının yapması gerektiği düşünülen işlerden muafır ve evcilleştirme olgusu onlara sınır getiremez. Anlatıda öne çıkan ana karakterlerin karakteristik özellikleri arasındaki çapraz değerler çatışması (erkeğin daha naif ve narin olması, kadının daha agresif ve zorlu koşullara uyum gösterebilmesi) bu duruma örnek teşkil etmektedir. İncelediğimiz eserdeki kahramanımız olan ‘Emine’ nin yapısına uygunluk gösteren bu doğa şartları ve şartlar altındaki hareketler bize kahramanımızda ‘Artemis’ arketipi özelliklerinin olduğunu göstermektedir. Emine özgürdür, bireysel olarak yeterlidir, hedefinden sapmayan bu kadın psikolojik olarak bağlanmaya meyilli olmasa da bakireliğin getirdiği kendini keşfetme olgusu, iç dünyanın coşmasına ve kendine yeni bir hedef tayin etmesine neden olur. “Bir kadın bakire arketipini kanında taşıyorsa, onun öne çıkan yönü psikolojik açıdan bakirelik unsurlarını taşımasıdır, fiziksel ya da kelimenin düz anlamıyla taşıdığı bakirelik değil.” (Bolen, 2004, s.35) Emine’ nin temsil ettiği bakire tanrıça arketipi, bu kadının sert ikliminde suret bulmuştur, toplumsal gelenekler çerçevesinde bu kadına dayatılan bir norm olan erkek dünyasına uyum sağlaması fikri onun için bir meydan okumadır aslında. İşte yeni hedefi bu sert kabuğu kırmak olan Emine, bir iç savaşın eşiğine gelecektir.

- 4 Cinsiyet araştırmaları alanında karşımıza çıkan ve anaerkilliğin baskın yönlerini vurgulayan terimin pratiği, hikayenin dışı kahramanlarında vücut bulmaktadır. Bu bağlamda Kamal Abdullah, *Mitten yazyaya veya Gizli Dede Korkut Dede Korkut* eserinde Selcen Hatun, Banı Çiçek ve Burla Hatun “atletik feminizm” in milli karakterleri olarak değerlendirilebilir mi sorusunu sormaktadır. (Daha geniş bilgi için bkz: Abdullah, 2012, s.51). Hikâye ve efsanede adı geçen dışı karakterler, eril karakterlerle karşılaştırıldığında onlara fiziki açıdan üstün, zorlu coğrafya ve iklimlere daha kolay uyum sağlayabilen ve kişisel özellikler açısından daha idealist, güçlü ve kararlı bir yapıya sahiptirler. *Hasanboğuldu* hikayesinde de Emine ile Hacer, *Dede Korkut*’ta kriz anlarında bir denge unsuru olarak karşımıza çıkan, hem fiziki hem de karakter açısından güçlü ve tutarlı olan bu kadınlarla eş özelliklere sahiptirler.
- 5 Bknz, ekler bölümü: Ek 1.
- 6 Joseph Campbell, 1949 yılında kahramanın mitik yolculuğunun bir modelini çıkartır ve bu şema *Kahramanın Sonsuz Yolculuğu* isimli eserinin alt temelini oluşturur. Bu model, kitabın yazıldığı yıldan bu yana bireyin psiko-ruhsal gelişimini yansıtan bir şablon olarak kullanılmaktadır. Çünkü o, tüm mitik anlatıların varyasyonlarının üst anlatısıdır, bu teoriye göre görkemli mitik anlatılar kökenleri ve yaradılış zamanları gözardı edilerek yanyana koyulduklarında, anlatı unsurlarının arasında müşterek bir örüntü olduğu açığa çıkar. Kahramanın sancılarının ve karşılığında ödülendirilmesinin anlatıldığı modelde Gılgamış, Odiseus ve Percival gibi karakterler maceraya çağırılır. Kahraman bilinmeyen diyarlara yolculuk yaparak eşiklerden geçecektir, yolculuğu boyunca doğaüstü yardımcıları, karşısına dikilecek ve ona engel teşkil edecek hasımları olacaktır. Erkek kahramanın birçok kültür anlatısında karşılaşılan bu yolculuğunu temel alan bu mitik anlatım karşılaştırmalı mitolojide ‘monomit’ olarak adlandırılır. Daha fazla bilgi için bkz: <http://www.maureenmurdock.com/articles/articles-the-heroines-journey/> 26.04.2017
- 7 “a) Güzeller güzeli bir kıza delikanlının biri âşık olur.
b) Kız, delikanlıdan gücünü ispatlamasını ister. Delikanlının sırtına tuz çuvalları vurulur. Delikanlı çuvalar ile birlikte göle düşer ve tuzların ıslanıp ağırlaşmasıyla boğulur.
e) Köylüler, kıza öfkelenerek yumurta atarlar. Yumurtalardan her yanı sarıya boyanan kıza Sarıkız adı verilir.

- ç) Babası kızını cezalandırmak için dağa götürür.
- 8 Daha geniş bilgi için bkz: Walker, 1983, s.887 “Salt” maddesi.
- 9 Daha geniş bilgi için bkz: <http://www.maureenmurdock.com/articles/articles-the-heroines-journey/07.05.2017>
- 10 “Vahşi kadın sağduyu ile ruhsal duyunun bir bileşimidir. Orta kadın onun iki katıdır ve her ikisine de yeteneği vardır. Masaldaki çocuk gibi orta kadın da bu dünyalıdır, ama kolaylıkla pişenin daha derin anlamlarına yolculuk edebilir.” (Estes, C. P., 2013, s.324)
- 11 “Yemek yemek bir ritüeldir ve yemek kültürlerde ve çeşitli dinlerde muhtelif anlamlar taşımaktadır. Aynı şekilde cinsel beraberlik de bir rituel olarak görülür ve bundan dolayı kutsiyet taşıyan öğelerle benzeştirilir.”(Eliade, 1987, s.171) Bu durum ekinlerin bereketlilik sağlaması amacıyla tanrı ve tanrıçaların birleşme rituelini mizansenini çağrıştırmaktadır.
- 12 Geniş bilgi için bkz: <http://www.maureenmurdock.com/articles/articles-the-heroines-journey/08.05.2017>

Kaynaklar

- Abdullah, K. (2012). *Mitten yazıya veya gizli Dede Korkut*. İstanbul: Ötüken.
- Ali, S. (2017). *Yeni dünya*. İstanbul: YKY.
- Alptekin, A. B. (2014). *Efsane ve motifleri üzerine*. Ankara: Akçağ.
- Bolen, J. S. (2004). *Goddesses in every women: Powerful archetypes in women's lives*. New York: Harper Perennial.
- Breton, D. L. (2010). *Acının antropolojisi*. İstanbul: Sel.
- Campbell, J. (1988). *The inner reaches of outer space*. New York: Harper & Row Publishers, Inc.
- Dunn, M. (1990). *İçimizdeki tanrıça: Kadınlığın mitolojisi*. İstanbul: Doğan Kitap.
- Duymaz, A. (2001). “Kaz Dağı ve Sarıkız efsaneleri üzerine bir değerlendirme”, Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Mayıs, Sayı 5: 88-102.
- Eliade, M. (1987) *The Sacred and the profane: The Nature of religion*. USA: Hartcourt. Inc.
- Estes, C. P. (2013) *Kurtlarla koşan kadınlar: Vahşi kadın arketipine dair mit ve öyküler*. İstanbul: Ayrıntı.
- İbrahimhakkıoğlu, B. (1989). Örnek bir teşebbüs: Köy müzeleri, Türk Edebiyatı, 184, Şubat: 57.
- Murdock, M. (1990). *The heroine's journey: Woman's quest for wholeness*. Boston: Shambala.
- Murdock, M. (2016). “The heroine's journey”, (<http://www.maureenmurdock.com/articles/articles-the-heroines-journey/>) [26.04.2017].
- Roux, J. P. (1994). *Türklerin ve Moğolların eski dini*. İstanbul: İşaret.
- Schimmel, A. (1998). *Sayıların gizemi*. İstanbul: Kabcacı.
- Walker, B. G. (1983). *The woman's encyclopedia of myths and secrets*. USA: Harper Collins.

Ek 1

Dişil Grup: Hacer&Emine		Eril Grup: Anlatıcı&Hasan	
Hacer	Emine	Anlatıcı	Hasan
<ul style="list-style-type: none"> • Yüksek bir obadan gelmektedir. • Delikanlı gibi ellere sahip, güçlü bir fizik yapısı olan, doğanın zorlu şartlarına uyumlu bir Yörük Kızıdır. • Atletik feminist tipi: fiziki açıdan üstün özelliklere sahip, zorlu coğrafya ve iklimlere kolay uyum sağlayabilen ve kişisel özellikler açısından idealist, güçlü ve kararlı bir yapıya sahiptir. • Bakire arketipine örnek teşkil eder nitelikte özellikler taşır: doğa ile bütünleşmiştir ve vahşi tabiatlıdır, psikolojik yeterliliğe sahiptir, kendini erkeksizken bir bütün hissedebilir, kararları toplumsal şartlarla zırtlık gösterebilir. 	<ul style="list-style-type: none"> • Yüksek bir obadan gelmektedir • Yörük kızıdır. • Doğanın çetin şartlarına ayak uydurur tiptedir. • Atletik feminist: fiziki açıdan üstün özelliklere sahip, zorlu coğrafya ve iklimlere kolay uyum sağlayabilen ve kişisel özellikler açısından idealist, güçlü ve kararlı bir yapıya sahiptir. • Bakire arketipine örnek teşkil eder nitelikte özellikler taşır: doğa ile bütünleşmiştir ve vahşi tabiatlıdır, psikolojik yeterliliğe sahiptir, kendini erkeksizken bir bütün hissedebilir, kararları toplumsal şartlarla zırtlık gösterebilir. 	<ul style="list-style-type: none"> • Kentli • Medeni yaşam şartlarına uyumlu. • Zorlu şartlarda yardıma ihtiyaç duyabilir ve aldığı kararlardan vazgeçebilir. • İdealine ulaşabilmesi için dış kaynaklı yardıma ihtiyaç duyabilir. • Atletik feminist kadın tipi ile karşılaştırıldığında fiziki olarak zayıf ve muhtaç, zorlu kararlar alma noktasında ikircikli ve kuşkulu, zorluk derecesinin artması durumunda kararından dönebilir ya da dış kaynaklı yardıma ihtiyaç duyabilir. 	<ul style="list-style-type: none"> • Yörük Obası ile karşılaştırıldığında daha düz rakımlarda konumlanmış olan Ovalı Köyü'nden güzel ve saf bir delikanlı. • Fiziki olarak muhtaç, güçsüz ve yorgun bir tablo çiziyor. Bu nedenle dış kaynaklı yardıma ihtiyaç duyar. • Atletik feminist yapılı Emine, üç bakire tanrıçadan Artemis arketipine ait özellikler sergilemektedir. Tanrıça Artemis ikizi olan erkek bir kardeşe sahiptir: Apollo. Çok yönlü bu Güneş tanrısı onun eril karşıt emsalidir. Apollo'nun nüfuz alanı şehir iken, Artemis'ininki vahşi tabiatlıdır. Apollo ehlileştirilmiş sürülerle tanrılık eder iken, Artemisin etki yöresi ise yabani ve evcilleşmemiş sürülerin bulunduğu topraklardır. Kız kardeşi gibi, Apollo da androjen, yani erdişidir. Tanrısal konumdaki her iki ilahın karşı cinsten bulunabilecek karakter özellikleri ve ilgileri vardır. (Bolen, 2004:61) Aynı Emine, Hasan ilişkisinde inceleneceği üzere, karakterler bu tanrı ve tanrıçalarla benzer özellikler göstereceklerdir.